ISSN 1305 - 2632

Usûl İslâm Araştırmaları, 28 (2017), s. 97 - 122

"Kırk Hadis/Erbaûn" Edebiyatının Rivayetlerdeki Dayanakları ve İbn Asâkir'in *el-Erbaûne'l Büldâniyye* İsimli Eseri

Bayram KANARYA[*]

Öz: Hadis tarihi boyunca çeşitli tasnif türleri gelişmiştir. Bu tasnif türlerinden birini, kırk hadis içeren eserler oluşturmuştur. Bu tarz derlenen eserler çoğunlukla ilhamını "*Kim ümmetim için kırk hadis muhafaza ederse/korursa…*" şeklinde başlayan rivayetlerden almıştır. Hadis ilminde temâyüz etmiş simalardan biri olan İbn Asâkir de (ö.571/1175) birçok eser telif eden hadis âlimlerindendir. Onun, hadis literatüründe önemli bir yer tutan Erbaûniyyât türüne dair *el-Erbaûne'l-Büldâniyye* isimli eseri hem muhteva hem de metodoloji açısından câlib-i dikkattir. İbn Asâkir bu eserinde kırk farklı beldeyi dolaşmış, kırk sahabe ve kırk hadis hocasından nakledilen kırk hadis derlemiştir. Eser, hadislerin farklı coğrafyalarda nasıl yaygınlık kazandığına örnek teşkil etmesi bakımından da ayrıca ehemmiyet arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Kırk Hadis (Erbaûn), İbn Asâkir, Rivayet, Sahabe, Hadis Edebiyatı.

The Bases of the Literature of "Forty Hadiths/Arbaûn" in Narrations and Ibn Asâkir's Book "al-Arbaûne'l-Buldâniyya"

Abstract: Throughout the history of hadith various classifications have developed. One of them is books including forty hadiths. Mainly, this compilation of forty hadiths books were inspired by the hadith beginning "who conserve forty hadiths in my ummah…". One of the scholars of hadith is İbn Asâkir (d. 571/1175) who wrote many works. His book called "al-Arbaûne'l-Buldaniyya" received an important place in hadith literature. This book is a remarkable work for its content and methodology. İbn Asâkir, circulated forty different cities and he received/collected and narrated forty hadiths from forty companions (Sahabah) of Prophet and forty different hadith scholars. İn terms of presentation, İbn Asâkir's work is a good example of how hadiths gained prevalance in different places.

Keywords: Forty Hadiths (Arbaûn), İbn Asâkir, Narrative, Companion, Literature of Hadith.

A. Giriş

Sünnetin diğer nesil ve coğrafyalara taşınması için hem Hz. Peygamber (s.a.v.) Dönemi'nde hem de ondan sonraki dönemlerde ciddi ve samimi gayretler gösterilmiştir. Hz. Peygamber'in (s.a.v.) vefatından sonra hadisler daha çok hıfz ve kitâbet yöntemiyle aktarılmıştır. Hicri II. asırla birlikte muhaddisler, hadisleri

[*] Öğr. Gör. Dr., Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi, bayramkanarya@hotmail.com

tasnif faaliyetine girişmişler, III. asırla birlikte bu faaliyet hız kazanmış ve bu tasnif işlemi, kendilerinden sonra gelen hadis musannifleri için bir kaynak ve örnek teşkil etmiştir.[1] Sonraki dönemlerde telif edilen hadis musannefatı içerisinden farklı tasnif türleri de tekevvün etmiştir. Hadis literatürüne ayrı bir zenginlik katan ve hadislerin toplumla buluşmasında mühim bir rol icra eden tasnif türlerinden biri de "kırk hadis" edebiyatı olmuştur. Hadis derleme geleneği, sadece belli bir dönemle sınırlı kalmayarak günümüze kadar sürdürülmüş, birbirinden farklı konulardan kırk hadis içeren kitaplar, bu kitaplar üzerine yazılan şerhler ve hadis kartelaları yazılmaya devam etmiştir.

Tarihî seyir içerisinde âlimleri bu tarz derleme eserler telif etmeye teşvik eden sebeplerin başında, kırk hadis nakletmenin faziletine dair bazı rivayetler gelmektedir. Bu rivayetler, tarihî süreç içerisinde birçok müellifin kırk hadis ihtiva eden eserler telif etmeleri için, âdeta bir ilham kaynağı olmuştur. Kırk hadis ile ilgili yazılan eserlerden biri, İbn Asâkir tarafından kaleme alınmıştır. Bu çalışmada hicri VI. yüzyılda yaşayan İbn Asâkir'in *el-Erbaûne'l-Büldâniyye* isimli eseri çerçevesinde kırk hadis edebiyatı oluşumunun rivayetlerdeki kaynakları irdelenecek, daha sonra söz konusu eserin mahiyeti, muhtevası ve metodolojisi incelenecektir.

İbn Asâkir'in mezkûr eseri üzerinde tahkikli çalışmalar yapılmıştır. Bunlardan birincisi Dâru'l-Fikr Yayınlarından 1992 yılında Muhammed Mutî' el-Hâfiz tarafından tahkik edilmiştir.[2] İkincisi, Mektebetü'l-Kur'an Yayınlarından neşredilmiş ve Mustafa Âşûr tarafından tahkik edilmiştir.[3] Bizim de çalışmamızda esas aldığımız üçüncüsü, 1993 yılında el-Mektebü'l-İslâmî Yayınlarından çıkmış ve Muhammed el-Harîrî tarafından tahkik edilerek yayımlanmıştır.[4] Muhakkik Muhammed el-Harîrî, İbn Asâkir'in mahtût nüshasının Amerika'da, Harvard Üniversitesinde ve 587 numarada kayıtlı olduğunu belirtmiştir.[5]

---

1 Nevzat Aydın, "Hadislerin İlk Dönem Tasnîf Süreci Üzerine Bir Değerlendirme", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2011, sayı:31, s. 201.

2 Ebu'l-Kâsım Ali b. Hasan (İbn Asâkir), *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, thk. Muhammed Mutî' el-Hâfiz, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1992.

3 Ebu'l-Kâsım Ali b. Hasan (İbn Asâkir), *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, thk. Mustafa Âşûr, Mektebetü'l-Kur'an, Kahire, tsz.

4 Ebu'l-Kâsım Ali b. Hasan (İbn Asâkir), *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, thk. Muhammed el-Harîrî, el-Mektebu'l-İslamî, Beyrut, 1993.

5 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 10 (muhakkikin mukaddimesi).Biz de muhakkikin verdiği bilgilerden hareketle eserin mahtût nüshasını araştırdık ve

Eserin tahliline geçmeden önce İbn Asâkir ile ilgili bazı bilgiler vermek yerinde olacaktır. Asıl adı, Ebu'l-Kâsım Ali b. el-Hasan b. Hibetullah olan İbn Asâkir, hicri 499'da (miladi 1105) Dımaşk'ta doğmuş ve 571'de (1176) aynı yerde vefat etmiştir. Arap dili, fıkıh ve usûl gibi çeşitli dinî ilimleri, özellikle de hadis ilmini farklı hocalardan almak amacıyla birçok beldeye yolculuk (rıhle) yapmıştır.[6] Zehebî (ö.748/1348) onu şu sözlerle tarif etmiştir: "Allâme, imâm, hâfız, Şam muhaddisi, *Tarihu Dımaşk* isimli eserin müellifi."[7]

Şâfiî mezhebine müntesip olduğu bilinen ve özellikle Dımaşk'ta Şâfiî mezhebinin kurumsallaşmasında önemli bir rol oynayan müellif, Emevî Camii başta olmak üzere Gazzâlî Zaviyesi, Dâru'l-Hadîs ve Emîniye Medresesindeki ders halkalarına katılmış ve buralarda okutulan dersleri takip etmiştir. Bağdat, Mısır, Hicaz, Rahbe, Horasan, Diyarbekir ve Mardin şehirlerine ilmî seyahatler yapmıştır. Nureddin Zengî ve Selahaddin Eyyûbî'nin de ilmî birikiminden istifade ettikleri İbn Asâkir, özellikle Horasan bölgesindeki şehir, kasaba ve köyleri dolaşmış ve buradaki âlimlerle ilmî müzakereler gerçekleştirmiştir.[8] Üzerinde çalıştığımız *el-Erbaûne'l-Büldâniyye* isimli eserini de bu seyahat sırasında telif ettiği düşünülmektedir. Ders aldığı hoca sayısının, 80'i hanım olmak üzere, 1300 olduğu ifade edilmiştir. İbn Asâkir bu hocalarının isimlerini ve onlardan semâ, kıraât veya icâzet yoluyla aldığı hadisleri, senet ve metinleri ile birlikte *Mu'cemü'ş-Şuyûh* isimli eserinde zikretmiştir.[9] Onun hadis ilmindeki birikimlerini ders olarak anlatması için Dımaşk'ta *Dâru'l-Hadîs'n-Nûriyye*adı verilen bir Dâru'l-Hadîs de inşa edilmiştir.[10] Başta hadis olmak üzere tarih ve tasavvuf gibi birçok farklı alanda eser kaleme alan[11], hadislerin senet ve metinlerini çok iyi bilen hadis

---

https://iiif.lib.harvard.edu/manifests/view/drs:11786744$2i adresinde var olduğunu gördük (Erişim tarihi: 09.08.2017).

6 Ebu'l-Kâsım Ali b. Hasan (İbn Asâkir), *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s.17 (Muhakkikin mukaddimesi).

7 Şemsuddin Muhammed b. Ahmed ez-Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, thk. Şuayb el-Arnavud-Ebu Naim el-Arkasûsî, Müessesetu'r-Risale, Beyrut, 1985, XX, 554.

8 Mustafa S. Küçükaşçı ve Cengiz Tomar, "İbn Asâkir" *DİA*, XIX, 321-324.

9 İbn Asâkir, kendilerinden ilim aldığı hocalarının isimlerini alfabetik olarak düzenleyen bir kitap telif etmiş ve bu eser daha sonra tahkîk edilerek basılmıştır. Bkz. İbn Asâkir, *Mu'cemu'ş-Şuyûh*, thk. Vefa Takiyuddin, Daru'l-Beşair, Dımaşk, 2000; İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 18; Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, XX, 556.

10 Mustafa S. Küçükaşçı ve Cengiz Tomar, "İbn Asâkir", XIX, 322.

11 Yazdığı eserler için bkz. İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 24-30. (Muhakkik burada 99 eserin adını zikretmiş, el-Kevserî'nin, bunların dışında, müellifin kırk kadar daha eserini

hâfızı; hadis ilminin sahîh, münker, ferd ve illet gibi usûl meselelerinde de yetkinliğe sahip bir âlim olarak bilinmektedir. İbn Asakir, âli isnat ile nakledilen hadislere özellikle önem vermiş ve şöyle demiştir: الا ان الحديث اجل علم و اشرفه الاحاديث العوالي "Hadis ilmi, ilimlerin en şereflisidir ve hadisler içerisinde de en değerli olanlar âli isnat ile rivayet edilenlerdir."[12]

B. "Kırk Hadis/Erbaûn" Edebiyatının Rivayetlerdeki Dayanakları

Hicri ikinci asırla başlayan hadis tasnif faaliyeti, sonraki dönemlerde farklı formlar eklenerek devam etmiştir. Kimi âlimler ellerinde bulunan hadis kaynaklarından istifade ederek derleme eserler telif ederken kimileri de şehir, köy ve kasabaları dolaşarak hadis toplamaya gayret etmişlerdir. İbn Asâkir'in kaleme aldığı *el-Erbaûne'l-Büldâniyye* isimli eser, farklı beldelere yapılan ilmî yolculuklar ve buralarda bulunan değişik hocalardan alınan hadislerin derlenmesi yöntemiyle yazılmıştır. Hiç şüphesiz hadis geleneğinde önemli yekûn teşkil eden ve bu eserlerin oluşmasını sağlayan ana saik, konu ile ilgili nakledilen rivayetler olmuştur.

1. Kırk Hadis İle İlgili Rivayetler

Kırk hadis geleneğine dayanak teşkil ettiğini düşündüğü rivayetleri zikredip bunlarla ilgili değerlendirmelerde bulunan İbn Asâkir, rivayetleri aktarmadan önce, kırk hadis toplayan, nakleden ve onunla amel eden kimsenin şefaate mazhar olacağı ve cennete girmeye vesile olacağı ile ilgili rivayetler aktarmıştır. İbn Asâkir, hadis yolculuğu (rıhle) esnasında ahzettiği kırk hadisi zikretmeden önce bir mukaddime yazmış ve burada şöyle demiştir: "*Öncelikle eserimde kırk hadis muhafaza etmenin fazileti ve bu hadisleri aktaran/koruyanların şefaate nail olacaklarına dair Hz. Peygamber'in (s.a.v.) sünnetinden bazı hadisler zikredeceğim. Bundan sonra yolculuğum esnasında uğradığım şehirlerden aldığım rivayetlerin en evlâ olanlarını aktaracağım…*"[13] İbn Asâkir'in farklı belde ve kişilerden aldığı hadisleri nakletmeden önce aşağıda aktaracağımız rivayetleri zikretmiş olması, onun söz konusu rivayetlerde anlatılan fazilete nail olma isteğinden kaynaklanmış olmalıdır. Eserin giriş kısmında, Hz. Peygamber'den (s.a.v.) rivayet edildiği iddia

saydığı bilgisini eklemiştir. Bkz. İbn Asâkir, *Tebyînu Kezibi'l-Müfterî*, thk. Muhammed Zâhid el-Kevserî, Daru'l-Fikr, Dımaşk, 1399, s. 4-6); Ayrıca bkz. Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, XX, 558-562.

[12] İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 39. (ان قرب الاسناد قرب الى الله و رسوله); Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, XX, 569.

[13] İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 40.

edilen hadislerden hareketle kırk hadis ahzedip, bunları tebliğ edenlerin faziletine dair vurgular ile, bu hadisleri elde etmek için diyar diyar dolaşan kişilerin çektiği sıkıntılara temas edildiği görülmektedir.[14]

İbn Asâkir, erbaûn edebiyatına mesnet teşkil eden rivayetleri zikrettikten sonra, kırk hadis içeren bir eser telif etmek gayesiyle uzak yakın birçok beldeye seyahat ettiğini ifade etmiş ve şöyle demiştir: "*Hadislerini nakledeceğim beldelerin ilki Haremeyni Şerîfeyn; sonra Şam, Irak, İsfehân ve Horâsân'ın çevresindeki köy ve kasabalardır.*"[15]

Müellif, kırk hadis ezberlemenin fazileti ile ilgili aktardığı rivayetleri, isnatları ile beraber zikretmiştir. Bu rivayetlerin sahabe râvîsini ve rivayet metinlerinin tercümesini şöyle sıralamak mümkündür:[16]

1-Ebu'd-Derdâ'nın naklettiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Kim ümmetim için dinleri ile alakalı kırk hadis muhafaza ederse/korursa Allah onu kıyamet gününde fakîh olarak diriltir ve ben de kıyamet gününde ona şefaatçi ve şahit olurum."[17]

2-Muâz b. Cebel'den nakledilen bir rivayette Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Kim ümmetim için dinleri ile alakalı kırk hadis muhafaza ederse/korursa Allah onu kıyamet gününde fakîhlerin ve âlimlerin zümresine katar."[18]

3-İbn Abbâs'tan nakledilen bir rivayete göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Kim ümmetim için sünnet ile alakalı kırk hadis muhafaza ederse/korursa kıyamet gününde ona şefaatçi olurum."[19]

---

14 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 34.

15 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 40.

16 Hadisler için bkz. İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 41-45; Alâuddîn Ali el-Müttakî b. Hisâmuddin el-Hindî, *Kenzu'l-Ummâl fî Süneni'l-Akvâli ve'l-Ef'âl*, thk. Bekri Hayyani- Safve es-Saka, Müessesetu'r-Risale, Beyrut, 1985, X, 158; Ebu'l-Ferec Abdurrahman İbnu'l-Cevzî, *el-İlelü'l-Mütenâhiye fi'l-Ehâdîsi'l-Vâhiye*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, Beyrut, 1983, I, 119-129.

17 İbnu'l-Cevzî, *el-İlelü'l-Mütenâhiye,* I, 120.

18 Alâuddîn Ali el-Müttakî, *Kenzu'l-Ummâl,* X, 158. (Buradaki isnadda metin aynı olmakla birlikte sahabe râvîsi Muâz b. Cebel değil, Enes b. Mâlik'tir.)

19 Alâuddîn Ali el-Müttakî, *Kenzu'l-Ummâl,* X, 158. (Buradaki isnadda metin aynı olmakla birlikte sahabe râvîsi İbn Abbâs değil, Ebû Saîd el-Hudrî'dir.)

4-Abdullah b. Mesûd'un naklettiğine Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Kim ümmetim için Allah'ın kendilerini faydalandıracağı kırk hadis muhafaza ederse/korursa ona şöyle denilir: Cennetin hangi kapısından girmek istersen o kapıdan gir."[20]

5-İbn Abbâs'tan nakledildiğine göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Kim ümmetime bir sünneti ihya edecek ve bir bid'atı ortadan kaldıracak bir hadis ulaştırırsa/naklederse ona cennet vardır."[21]

6-İbn Abbâs'tan nakledilen bir hadise göre Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur: "Kim ümmetim için bir hadisi muhafaza ederse/korursa ona yetmiş bir sıddîk nebînin ecri verilir."[22]

2. Kırk Hadis İle İlgili Rivayetlerin Sıhhat Değeri

Rivayetlerin sıhhat değeri ve Hz. Peygamber'e isnadının tespiti süreci, muhaddisler arasında tartışılan en temel usûl konularının başında gelmektedir. Rivayetlerin sıhhat tespiti sürecinde ortaya konulan kriterler ve araştırmacının yaklaşım tarzı subjektif bir karakter arz ettiğinden, varılan sonuçlar içtihadî bir nitelik taşımaktadır. Kırk hadisin faziletine dair rivayetlerin değeri ile ilgili olarak muhaddisler arasında metodik bir farklılık bulunsa da, genel anlamda bu rivayetlerin zayıf olduğu hususunda bir ittifakın hasıl olduğunu söyleyebiliriz.

Rivayetlerin sıhhati ile alakalı olarak müellif İbn Asâkir bazı değerlendirmelerde bulunmuştur. Yukarıdaki 4. hadisle ilgili olarak İbn Asâkir, bu rivayetin Ali b. Ebî Tâlib, Abdullah b. Ömer, Ebû Hureyre ve Ebû Saîd el-Hudrî gibi birçok sahabeden de rivayet edildiğini fakat bu rivayetlerin tümünün isnat açısından eleştirildiğini (mekâl) belirtmiştir. Ayrıca İbn Asâkir yukarıdaki hadislerin sahîh olmadığının altını çizmiş, "*Zayıf hadisler bir araya getirildiğinde kuvvet kazanır*."[23] görüşünden hareketle aynı konudan bahseden ancak isnat açısından zayıf olan hadislerin bir delil olarak kabul edilebileceğine de işaret etmiştir. Böylelikle İbn Asâkir, özellikle helal-haram, ahkâm ve itikada taalluk etmeyip, amellerin faziletini konu alan zayıf rivayetlerle amel edilebileceği görüşünü benimsemiş olmaktadır.

---

[20] İbnu'l-Cevzî, *el-İlelü'l-Mütenâhiye,* I, 120.

[21] Alâuddîn Ali el-Müttakî, *Kenzu'l-Ummâl,* X, 158.

[22] İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 45.

[23] İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 44.

İbnü'l-Cevzî (ö.597/1200), kırk hadis muhafaza etmenin faziletine dair rivayetlerin Hz. Ali, İbn Mesûd, Muâz b. Cebel, Ebu'd-Derdâ, Ebû Saîd, Ebû Hureyre, Ebû Umâme, İbn Abbâs, İbn Ömer, İbn Amr, Câbir b. Semure, Enes b. Malik ve Büreyde tarikiyle nakledildiğini belirtmiştir. Her bir sahabeye isnat edilen ve kırk hadis muhafaza etmenin faziletini içeren bu rivayetler, bütün tarikleriyle birlikte incelenmiş ve isnatlarında; meçhul, kezzâb, münkeru'l-hadis ve vâhi gibi şiddetli cerh edici ifadelere maruz kalmış râvîlerin olduğu tespit edilmiştir. Örneğin Ebu'd-Derdâ'dan gelen 1 numaralı rivayetin senedinde bulunan Abdülmelik b. Hârun için "deccâl, metrûk, kezzâb, yedau'l-hadîs"; Muâz b. Cebel'den nakledilen 2 numaralı hadisin isnadında bulunan Muhammed b. İbrahim için "Hadis uyduran biri, kendisinden rivayet etmek caiz değil."; İbn Abbâs'tan nakledilen 3 numaralı hadisin isnadında bulunan İshâk b. Nuceyh için "metrûku'l-hadis"; Abdullah b. Mesûd'dan gelen 4 numaralı rivayette bulunan Muhammed b. Osman b. Ebî Şeybe için "yalancılıkla itham edilmiş" gibi şiddetli cerh ifadeleri kullanılmış, dolayısıyla bu râvîlerin mecrûh olduğu belirtilmiştir.[24] Binâenaleyh mezkûr rivayetlerde, sahîh bir hadiste bulunması gereken bazı temel kriterlerin yer almadığı görülmektedir. Özellikle birtakım senetlerde bulunan râvîlerin bazıları hakkında en ağır cerh ifadelerinin (metrûk, kezzâb, deccâl vb.) kullanılması, kırk hadis alıp nakletmenin faziletine dair rivayetlerin netice itibarıyla oldukça zayıf olduğunu ortaya koymaktadır.

İbnu'l-Cevzî, yukarıdaki rivayetlerden ilham alarak, kırk hadis/erbaûn türüne dair eser telif eden müelliflerin isimlerini verdikten sonra "*Bunların çoğu hadislerin illetlerini bilmeyen kimselerdir. Bununla birlikte iyiliğe teşvik amacıyla ilim ehlinden bazıları buna müsamaha nazarıyla bakmışlardır.*" diyerek aslında ciddi bir eleştiride bulunmuş [25] ve kırk hadis derleyen müellifleri, hadislerin illetini (ilelü'l-hadîs) bilmemekle itham etmiştir.

Bilindiği gibi kırk hadis denilince ilk akla gelen âlimlerden biri de İmam Nevevî'dir. İmam Nevevî (ö.676/1277) kırk hadis ile ilgili yazdığı eserin girişinde yukarıdaki hadisleri zikretmiş ve şöyle demiştir: "*Her ne kadar tarikleri çok olsa da netice itibarı ile bu hadislerin zayıf olduğu konusunda hadis hâfızları arasında ittifak hâsıl olmuştur (واتفق الحفاظ على أنه حديث ضعيف وإن كثرت طرقه).*"[26] Nevevî,

---

[24] İbnu'l-Cevzî, *el-İlelü'l-Mütenâhiye*, I, 119-129.

[25] İbnu'l-Cevzî, *el-İlelü'l-Mütenâhiye*, I, 129.

[26] İbn Dakîki'l-Îd, *Şerhu'l-Erbaîne Hadîsen en-Nevevîyye fi'l-Ehâdîsi's-Sahîhati'n-Nebeviyye*, Mektebetu't-Turasi'l-İslâmî, Mısır, tsz., s. 4.

bundan sonra câlib-i dikkat başka bir hususun da altını çizmektedir. Nevevî'ye göre âlimler her ne kadar fedâil-i a'mâl konusunda zayıf hadis ile amel edilebileceği noktasında müttefik iseler de kendisinin kırk hadis ile ilgili nakledilen rivayetlere karşı mütereddit olduğunu,itimadının olmadığını ancak sahîh olduğu ifade edilen bazı hadislere dayanarak kitabını telif ettiğini ifade etmiş ve bu bağlamda şu hadisleri zikretmiştir: "*Burada bulunanlar, burada bulunmayan kişilere sözlerimi aktarsın.*"[27]; "*Allah, sözlerimi doğru hıfzedip olduğu gibi başkalarına aktaran kimselerin yüzünü ağartsın.*"[28] Anlaşıldığı kadarı ile Nevevî, kırk hadis edebiyatına ilişkin rivayet edilen hadisleri zayıf görmekte ve kendisinin telif ettiği kitabın referanslarını bu hadislerden çok, sahîh olduğunu düşündüğü ve içinde bir sayının geçmediği genel içerikli daha başka hadislere dayandırmaktadır. Bununla birlikte kendisinin de içinde bulunduğu birçok kişinin tamamen hâlis bir niyetle bu telif işlemine giriştiklerini aktarmaktadır.[29]

es-Sehâvî (ö.902/1496), *el-Mekâsidu'l-Hasene* isimli eserinde çok küçük lafız farklılıklarıyla "*Kim ümmetimden kırk hadis muhafaza ederse/korursa kıyamet gününde fakîh olarak dirilir.*" rivayetini nakletmiştir. Ardından konu ile ilgili olarak Ebû Nuaym'ın (ö.430/1038) *Hilye*'sinde bu hadise benzer rivayetlerin İbn Mesûd ve İbn Abbâs'tan nakledildiğini belirtmiştir. Ayrıca kendisinden hadis aldığı hocası İbn Hacer'in "*Ben bu hadisin bütün tariklerini bir cüzde topladım ve bu tariklerin hepsinin illet-i kâdıhadan (hadisin sıhhatini ortadan kaldıran illet) sâlim olmadıklarını gördüm.*" dediğini aktarmış, bu hadislerden bazılarının insanlar arasında meşhur olmasına rağmen sahîh bir isnattan yoksun olduğu bilgisini de eklemiştir.[30]

Konu ile ilgili görüş beyan edenlerden biri olan el-Aclûnî (ö.1162/1746), kırk hadis muhafaza edip nakleden kişinin fakîhler zümresine ilhak edileceğine dair yukarıda verdiğimiz 2 numaralı hadisin farklı rivayetlerini zikrettikten sonra şunları kaydetmiştir: "*Darekutnî, bu rivayetin bütün tariklerinin zayıf olduğunu, hadisin sabit olmadığını bildirmiştir. İbn Hacer, bu hadisin bütün tariklerini toplamış ve illetli olmayan bir tek tarik görmediğini beyan etmiştir. Beyhakî de aynı*

---

27 Buhârî, İlim, 38 (I, 34).

28 Tirmizî, İlim, 6 (V, 33); İbn Mace, Mukaddime, 18 (I, 230).

29 İbn Dakîki'l-Îd, *Şerhu'l-Erbaîne Hadîsen en-Nevevîyye*, s. 5-6.

30 es-Sehâvî, *el-Makâsidu'l-Hasene*, s. 417.

şekilde bu rivayetin sahîh bir isnadının olmadığını ifade etmiştir…"[31] el-Aclûnî bu bilgileri naklettikten sonra kendi görüşünü "*Bu rivayetlerin mevzû' olmayıp zayıf olduğu...*" şeklindeki ifadeleri ile ortaya koymuştur.[32] Yine o, kırk hadis muhafaza eden/koruyan kimsenin yetmiş bir sıddîk nebînin ecrini kazanacağına dair 6 numaralı rivayetin ise tamamen mevzû' olduğunu belirtmiştir.[33]

İsmail Hakkı Ünal söz konusu hadislerin bazılarının zayıf, bazılarının da uydurma olduğunu belirtirken,[34] Enbiya Yıldırım da kırk hadis muhafaza etmeyi/nakletmeyi teşvik eden hadislerin sıhhat açısından problemli olduğu tespitini yapmıştır.[35]

İbn Asâkir de kırk hadis aktaran kişinin fazileti ile ilgili rivayetlerin zayıf olduğunu kabul etmekle birlikte, onun eseri telif amacını konumlandırdığı nokta –birçok hadis müellifinin yaptığı gibi- "*Ameller niyetlere göredir.*" hadisi çerçevesinde olmuştur.[36] Bir başka ifade ile müellif, söz konusu eseri, ümmete bazı hadisleri aktarmak ve onları bazı konularda bilgilendirmek amacıyla kaleme aldığını ifade etmiştir. Bu nedenle de kırk hadis aktarmaya teşvik eden hadisler zayıf veya mevzû' olsa da İbn Asakir, eserinin "amellerin niyetlere bağlı olduğu" hadisinin anlam çerçevesine dâhil olduğunu belirtmiş olmaktadır. Nitekim o, bunu eserinin ilk hadisi olarak zikrettikten sonra Abdurrahman b. Mehdî'nin "*Kim bir kitap telif etmek isterse 'Ameller niyetlere göredir.' hadisi ile başlasın.*" dediğini nakletmiştir.[37] İbn Asâkir bu bilgiyi aktarmakla aslında hem yaşadığı dönemdekilerin hem de seleflerinden kitap telif edenlerin bu hadisi esas aldıklarının da altını çizmiş olmaktadır. Buhari'nin *es-Sahîh* isimli eserinin ilk hadisinin de "انما الاعمال بالنيات" ile başlaması[38], bu kültürün hadis tasnif döneminden itibaren var olduğunu göstermektedir.

---

31 İsmâîl b. Muhammed el-Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ ve Müzîlu'l-İlbâs*, thk. Muhammed Abdulaziz el-Halidi, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2001, II, 220.

32 el-Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ,*II, 220.

33 el-Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, II, 220.

34 İsmail Hakkı Ünal, "İslâm Kültüründe Kırk Hadis Geleneği ve Şeyh Hâmid-i Velî'nin Hadîs-i Erbaîn Şerhi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cild: XXXIX, 2009, s. 139.

35 Enbiya Yıldırım, "Hâmid-i Velî'nin Kırk Hadis Şerhi", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: VIII, sayı: 2, 2006, s. 166.

36 Buhârî, Bedü'l-Vahy 1 (I, 2).

37 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 51.

38 Buhârî, Bedü'l-Vahy 1 (I, 2).

Belirtmekte fayda gördüğümüz husus şudur ki kırk hadisin muhafaza edilmesi/ezberlenmesi veya aktarılmasının fazileti ile ilgili hadislerin zayıf olması, tarihî süreç içerisinde farklı saiklerle kaleme alınmış erbaûn edebiyatına dair eserlerdeki hadislerin de zayıf olduğu manasına gelmemektedir. Belli hadis kitaplarından derlenerek oluşturulan bu türden eserlerdeki hadislerin –içlerinde zayıf olanlar olsa da- genel anlamda mutemet olduklarını söyleyebiliriz.

Kırk hadis derleyen müelliflerin eserlerinden hareketle, böyle bir edebiyatın oluşmasına sebep teşkil eden bazı âmilleri şöyle sıralayabiliriz:

1- Hadis usûl tekniği açısından çok zayıf da olsa konu ile ilgili rivayetlerin vârid olması

2- Fedâil-i a'mâl noktasında zayıf hadis ile amel etmenin âlimler arasında genel kabul görmesi

3- Dinin temel esaslarını teşkil eden bazı rivayetlerin seçilmesine imkân sağlaması

4- Halkın elinde taşınabilen ve çoğunlukla hacmi küçük olduğundan kısa zamanda okunabilen bir kitapçık hüviyetini hâiz olması

5- Kırk hadis münasebetiyle bir hadis derleme kültürü ve bu hadisler üzerine yazılan bir şerh geleneğinin oluşmuş olması

6- Allah Rasûlü'nün sünnet ve hadislerine duyulan samimiyetin bir göstergesi olması

7- Bu türden eserlerdeki rivayetlerin anlaşılması nispeten kolay, mesajı net ve ğarib kelimelerden ari hadisler seçilmesine imkân sunması

C. İbn Asakir'in *el-Erbaûne'l-Büldâniyye* İsimli Eseri

İbn Asâkir'in eserine geçmeden önce Erbaûniyyât ve Büldâniyyât türü eserlerin telif amaçlarına temas edilecek, sonrasında eserin tahliline geçilecektir.

1. Erbaûniyyât ve Büldâniyyât Türü Eserlerin Telif Amacı

Hadis literatüründe Erbaûniyyât türü eserler olarak bilinen ve mevcut tespitlere göre Abdullah b. el-Mübârek (ö.181/797) ile başlayan kırk hadis geleneği[39], kaynağını bazı rivayetlerden almaktadır. Bu sebeple bazı muhaddisler,

[39] Kırk hadis geleneğinin kiminle başladığı konusunda bir tartışma mevzubahis ise de Nevevî, bu geleneğin Abdullah b. el-Mübârek (ö.181/797) tarafından başlatıldığını belirtmiş ve şöyle

amaçları ve konuları farklı olsa da içerisinde kırk hadis aktaran birçok eser vücûda getirmişlerdir. Bu eserlerin tertip, tasnîf ve muhtevaları çoğunlukla birbirinden farklı olmuştur. Bazı müellifler, tevhîd ve Allah'ın sıfatlarına dair daha çok itikadî yönü ağır basan hadisleri bir araya getirmiş; bazıları ahkâm, ibadet, mev'ize, rekâik, fedâil-i eşhâs, fedâil-i büldân ve muamelata dair hadisler derlemiş; bazı âlimler ise muhteva birlikteliğine bakmaksızın muhtelif konulara dair kırk hadisi cem' etmeyi tercih etmişlerdir. Neticede bu şekilde kitaplarını derleyen müellifler, eserlerine "*el-Erbaûn*" ismini vermişlerdir.[40] Kırk sayısı esas alınarak yazılan eserler sadece hadis alanıyla mukayyet kalmamış; kelam meselelerini toplayan, kırk ayetin tefsirini konu alan, tasavvuf konularını toplayan ve biyografiye dair erbaînler gibi birçok eser, tarihî süreç içerisinde vücuda gelmiştir.[41]

Özellikle sahabelerin hadisleri farklı coğrafyalara ulaştırmak gayesiyle bulundukları yerlerden ayrılıp başka beldelerde ikamet etmeleriyle birlikte, belli beldelerde bazı hadisler daha fazla şöhret kazanmış hatta "Kûfelilerin hadisi"[42], "Medinelilerin hadisi" ve "Basralıların hadisi" gibi bir terminoloji ortaya çıkmıştır. Bu terminoloji, isnattaki râvîler için de mevzubahis olmuş, "Falan râvî, Dımaşklıların rivayet ettiği hadisi herkesten iyi bilir." ve "İsnattaki râvîlerin bütünü Kûfeli, Basralı veya Medînelidir." türü ifadeler,[43] hadislerden hemen sonra ya da şerhlerde yer almaya başlamıştır. Bu ifadeler, aynı zamanda bazı rivayetlerin belli bölgelerde daha fazla yayıldığını, bazı bölgelerdeki rivayetlerin diğerlerinden daha sağlam olduğunu ifade etmek üzere de istimal edilmiştir. Sonraları bazı

---

demiştir: "Kırk hadis derleyen birçok âlim vardır. Bildiğim kadarıyla bu konuda ilk eser veren kişi Abdullah b. el-Mübârek'tir. Bundan sonra Muhammed b. Eslem et-Tûsî, Hasan b. Süfyân en-Nesâî, Ebû Bekir el-Âcurrî, Ebû Bekir b. İbrahim el-Isfahânî, Dârekutnî, Hakîm, Ebû Nuaym… gibi âlimler aynı konuyu ele alarak eser telif etmişlerdir. İbn Dakîki'l-Îd, *Şerhu'l-Erbaîne Hadîsen en-Nevevîyye*, s. 4-5 (Nevevî'nin mukaddimesi).

40 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 34, 36. (Müellif burada kırk hadis derleyen birçok âlimin ismini tâdat etmektedir.); Erbaûniyyât türüne dair eserler için bkz. Kâtip Çelebî (Hâcî Halîfe), *Keşfu'z-Zunûn 'An Esâmi'l-Kutüb, ve'l-Funûn*, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, 1941, I, 52-61; "Kırk" sayısının muhtelif yerlerde kullanımı için bkz. Erdinç Ahatlı, "Cumhuriyet Dönemi Hadis Şerhçiliği Bibliyografyası", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 2013, cilt: 11, sayı:21, s. 233-234.

41 Yusuf Şevki Yavuz, "Erbaîn", *DİA*, XI, 271-272.

42 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 64.

43 Abdullah Aydınlı, "Büldâniyye", *DİA*, VI, 487.

muhaddisler belli belde ve bölgelerde yaygınlık kazanan rivayetleri bir araya getiren mecmualar oluşturmuşlardır.[44]

es-Sehâvî, Büldâniyyât türünde derlenen eserlerle ilgili bazı bilgilere yer vermektedir. Bu bilgilere göre bu tarzda eser yazan âlimler, bir beldeden ve bir şeyhten bir hadis almakta ve bir daha da bu belde ve şeyh tekrar edilmemektedir. es-Sehâvî'ye göre bu türden eser telif eden ilk kişi Ebû Nuaym el-Esbahânî'nin (ö.430/1038) öğrencisi Atîk b. Ali es-Sementârî'dir (ö.464/1071). Sonra Ebû Tâhir Ahmed b. Muhammed es-Silefî (ö.576/1180) "el-Erbaûne'l-Büldâniyyât" adıyla bir eser yazmış, onu da sırasıyla İbn Asâkir (ö.571/1175), Yûsuf b. Ahmed eş-Şîrâzî (ö.585/1189), Kâdî Muhammed b. Ali (ö.600/1203), Muhammed b. İsmâil el-Yemânî (ö.607/1210) ve Abdulkadir b. Abdillah er-Rühâvî el-Hanbelî (ö.612/1215) gibi daha birçok âlim takip etmiştir. İbn Hacer'in (ö.852/1448) öğrencisi olan es-Sehâvî de seleflerine ittiba etmek üzere farklı beldeleri dolaşmış ve o beldelerden hadis, haber ve şiirler içeren "el-Büldâniyyât" isimli bir eser kaleme almıştır.[45]

2. İbn Asâkir'in Eserinin Adı

İbn Asâkir'in kaleme aldığı eserlerden biri *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*'dir. Eserin tam adı كتاب الاربعين عن اربعين من اربعين لأربعين في اربعين şeklindedir. Eserinin sonunda ise bu "Erbaîn"lerden neyi kastettiğini " هذا اخر الاربعين حديثا عن اربعين شيخا من اربعين مدينة لاربعين من الصحابة في اربعين بابا" ifadeleri ile açıklamıştır.[46] Eser, kırk sahabeden, kırk farklı şehirden, kırk hadis hocasından bir araya getirilmiş kırk farklı konuda hadisi ihtiva etmektedir.[47]

İbn Asâkir, kırk hadis içeren birkaç eser daha telif etmiş ve şöyle demiştir: "*'Kırk uzun hadis (الاربعون الطوال)', 'Abdallar (zühd ehli[48]) ile ilgili kırk hadis (الاربعون في الابدال)' ve 'Cihat farzını yerine getirme hususundaki gayretleri bildiren*

---

44 Abdullah Aydınlı, "Büldâniyye", VI, 487-488.

45 Muhammed b. Abdirrahman es-Sehâvî, *el-Büldâniyyât*, thk. Hüsam b. Muhammed el-Kattan, Daru'l-Ata, Riyad, 2001, s. 32-42.

46 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 162.

47 Eser ayrıca Mustafa Âşur tarafından da tahkik edilmiş ve hadislerin içerdiği konulara göre başlıklar ilave edilmiştir. Bkz. İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, thk. Mustafa Âşur, Mektebetu'l-Kur'an, Kahire, tsz.

48 Tasavvuf ve İslâmî edebiyat alanlarında kullanılan ve Türkçeye "abdâl" olarak geçen bu kelime, dünyaya ait şeylerden uzak durmaya çalışan sûfi veya erenler için daha çok kullanılmıştır. Bkz. Süleyman Uludağ, "Abdâl", *DİA*, I, 59.

kırk hadis (الاربعون في الاجتهاد في اقامة فرض الجهاد)' konuları ile ilgili hadisleri cem' ettim. Dostlarım benden, Ebû Tâhir Muhammed b. Ahmed el-Esbehânî'nin uzun seyahati neticesinde kaleme aldığı kırk farklı şehirden ve kırk hadis hocasından derlediği kırk hadis benzeri bir çalışma yapmamı talep ettiler. Ben de selefim olan mezkûr âlimin bu çalışmasına benzeyen ancak ondan farklı olarak kırk sahabeden nakledilen hadisleri de içeren bu kitabı telif ettim. Eserime aldığım hadislerin sahîhi ile ma'lûl olanını, makbûl ile merdûd olanını açıkladım ve râvîlerinin durumlarını belirttim."[49] İbn Asakir'in kitabına aldığı hadislerin sıhhat ve illet durumları ile râvîlerin ehliyetlerini zikrettiğini beyan etmesi, hadisleri sadece derlemekle kalmayıp, derlediği hadislerin râvîlerini tanıtmaya yönelik bilgi sunmak istemesinden kaynaklanmış olmalıdır. Ayrıca yaşadığı dönem itibarı ile hadislerin makbûl ve merdûd olanını ayırt etmekte temel kriterin isnat merkezli olduğunu ve isnadın sahîh olması durumunda hadisin de sahîh olacağı anlayışının hâkim olduğunu söylemek mümkündür.

3. Eserin Metodolojik Açıdan Tahlili

İbn Asâkir'in çalışmamıza esas aldığımız *el-Erbaûne'l-Büldâniyye* isimli eserinin metodolojisini ortaya koymaya çalışmak, bir taraftan onun bakış açısını anlamamıza yardımcı olacak, diğer taraftan bize, yaşadığı dönemin hadis algısına yönelik bazı ipuçlarını sunabilecektir. Bu nedenle bu başlık altında İbn Asâkir'in önemle üzerinde durduğu âli ve nâzil isnat, râvî bilgisi ve rivayet bilgisi olmak üzere konuyu üç başlık altında incelemenin yararlı olacağı kanaatindeyiz.

a. Âli İsnat ve Nâzil İsnat

İbn Asâkir, eserin mukaddimesinde hadis usûlünün temel meselelerine temas etmeyi ihmal etmemiştir. Özellikle âli isnat ile nâzil isnat kavramlarına vurguda bulunan müellif şöyle demektedir: "*Zarûreten nâzil isnatlı bir hadis aktardığımda, başka bir vecihden onun âli isnada sahip olduğu bir tariki de zikrettim. Çünkü hadislerde uluvv-i isnat kalbi ferahlatmaktadır. Nitekim bazı âlimler, nâzil isnatlı hadisleri zayıf addetmişlerdir. Hadis ehlinin de dediği gibi isnadın âli olması, Allah ve Rasûl'üne daha yakın olmak manasına gelmektedir.*"[50] İbn Asakir'in âli isnada sahip hadisleri nâzil isnada sahip hadislere tercih etmesi, hadis usûlünün de üzerinde durduğu önemli konulardandır. Bilindiği gibi hadis usulünde âli isnat, "hakikaten veya hükmen râvî sayısının az olması sebebiyle rivayetin Hz.

---

[49] İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 38.

[50] İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 39. (ان قرب الاسناد قرب الى الله و رسوله).

Peygamber'e en kısa yoldan ulaştırılması" demektir. Nâzil isnat ise "nakledilen bir hadisin râvî sayısının çok olması" manasına gelmektedir.[51] Âli isnat ile nakledilen bir hadis, râvî sayısı fazla olan nâzil hadise tercih edilir. Zira râvî sayısı arttıkça râvîlerin hata yapma ihtimalleri ve rivayet üzerinde bilerek/bilmeyerek tasarrufta bulunma varsayımı da güçlenmiş olacaktır.[52]Bununla birlikte belirtilmesi gereken hususlardan biri de şudur: Rivayetin âli isnada sahip olması onu tek başına sahîh yapmazken rivayetin nâzil isnat ile aktarılmış olması da onu tek başına zayıf kılmaz. Bir başka deyişle her âli isnat, sahîh ve her nâzil isnat zayıf demek değildir. Râvî sayısı az olup çeşitli sebeplerden ötürü (inkita', illet, irsâl vb.) zayıf olan âli isnatlı hadisler olduğu gibi, râvî sayısı çok olmasına rağmen sahîh olan nâzil isnatlı hadisler de bulunabilir.

b. Râvî Bilgisi

Râvîlerin hadis nakletme kabiliyetleri ve fiziki yetersizlikleri ile ilgili bazı bilgiler de veren müellif, burada bir râvî ile ilgili olarak "gözlerini kaybetmiş ve kulakları ağır işiten" nitelemesinde bulunmuştur.[53] Bu durumda İbn Asakir, rivayetle ilgili bir idrâc, tashîf, tahrîf veya kalp ile alakalı bir durumun oluşabileceği ihtimalini göz önüne almış olmaktadır. Zira fiziki yetersizlik ve bazı hastalık durumları, rivayetin sağlam ve güvenilir olarak aktarılmasında önemli bir engel teşkil etmektedir.

Eserde isnadı oluşturan râvîlerin nisbe ve beldeleri ile ilgili bilgilere de rastlamak mümkündür. Bu yöntemle okuyucuya, rivayetin daha çok hangi coğrafyalarda yaygınlık kazandığına dair bilgi verilmiş olmaktadır. Örneğin Dımaşk'ta aldığı hadisin râvîleri ile ilgili olarak "Sahabe Ebu Zerr'e kadar bu rivayetin isnadında bulunan bütün râvîler Dımaşk'lıdır." ifadesini kullanarak râvîlerin Dımaşk'tan olduklarını,[54] Kûfe'de aldığı hadisin râvîleri için "İsnadının bütün râvîleri Kûfelidir." diyerek, söz konusu isnattaki râvîlerin Kûfeli olduğunu

---

51 Talat Koçyiğit, *Hadis Usûlü*, TDV Yay., Ankara, 1998, s. 151-159. (Talat Koçyiğit âl-i isnat için "…sahih bir isnatla rivayet etmek suretiyle meydana gelir…" şeklinde bir kayıt koymuştur. Bkz. aynı yer).

52 Bkz. Osman b. Abdirrahman (İbnu's-Salah), *Ulûmu'l-Hadis*, thk. Nuruddin Itr, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1998, s. 255-264; Talat Koçyiğit, *Hadis Usûlü*, s. 151-159; Abdullah Aydınlı, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, İfav Yay., İstanbul, 2013, s. 141, 142.

53 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 47.

54 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 62.

belirtmiştir.[55] Râvîlerin nereli olduğuna dair bilgilerin eserde zikredilmiş olması hem isnadın araştırılması esnasında râvîlerin daha kolay tespit edilmesine hem de hangi rivayetlerin daha çok nerelerde iştihar ettiğine, dolayısıyla o bölge ve yörenin dinî yaşantı ve düşüncesinde bu rivayetlerin ne kadar tesirli olduğuna dair nisbî de olsa bir tespit imkânı sunabilecektir.

İbn Asâkir, kırk farklı sahabeden hadis aktaracağını ifade ettiği için, hadisi nakleden sahabe ile ilgili bilgilere de yer vermiştir. Sahabenin künyesi, nisbesi ve babası gibi bilgiler bu nevidendir. Söz gelimi Hz. Ebû Bekir'in isminin Abdullah olduğunu fakat Atîk b. Ebî Kuhâfe olarak bilindiğini ve Kureyş kabilesine mensup olduğunu belirtmiştir.[56] Osman b. Affân için de Ebû Abdillah künyesinin ve Zu'n-Nûreyn lakabının olduğunu ve Ümeyye kabilesine mensup olduğunu ifade etmiştir.[57] Ebu Hureyre'nin naklettiği bir hadis ile ilgili olarak "Asıl isminin ne olduğu hususunda çok büyük ihtilaf vardır. İsmi, Cahiliyye Dönemi'nde Abduşşems iken Hz. Peygamber onun ismini Abdurrahman b. Sahr olarak değiştirmiştir. Bu görüş daha isabetli görünmektedir."[58] demiştir. Reyy şehrinde aktardığı hadisin sahabe râvîsi olan Amr b. Haris için "Bu hadisi aktaran Amr b. Hâris b. Ebî Dirâr b. Habîb el-Huzaî'dir. Beni Müstalik'tendir." ifadelerini kullanmıştır.[59]

İbn Asâkir, açıklanmaya muhtaç bazı râvî isim veya künyelerinin olduğunu düşündüğü yerlerde bu râvîlerin farklı isim ve künyelerle de anıldığını ifade eden izahlar da yapmıştır. Râvîlerin kimlik bilgileri ve araştırılan kişinin aynı kişi olup olmadığı hususu, isnat araştırmalarında ehemmiyet arz etmektedir. Binâenaleyh eserde bazı râvîlerin künye ve lakap bilgilerinin dışında, ayrıca isimlerinin tasrîh edilmesi, kanaatimizce râvînin meçhûliyetinin ortadan kaldırılması bakımından önemlidir. Örneğin müellif, "*Kim Allah'a ve ahiret gününe iman etmişse misafirine ikramda bulunsun…*"[60] hadisiyle ilgili olarak şu değerlendirmelerde bulunmaktadır: "Sıhhati hususunda ittifak vardır. Bu, Ebû Şureyh Huveylid b.

---

55 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 64.

56 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 55.

57 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 58.

58 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 91.

59 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 118, 130.

60 Buhârî, Edeb, 31 (VII, 78).

Amr b. Sahr'in aktardığı bir hadistir ki bu kişi bazen Amr b. Huveylid, bazen Hâni b. Amr, bazen de Ka'b el-Huzaî diye isimlendirilmiştir."[61]

Daha önce ifade edildiği gibi İbn Asâkir'in hanım hocaları da bulunmaktaydı. Bazı hadislerin rivayet zinciri incelendiğinde rivayeti aldığı kişilerden bir kısmının hanım hocalar olduğu görülecektir. Mesela içerisinde Muhammed b. İsmâîl el-Buhârî'nin de olduğu bir isnatta ve ilk hadisi zikrettiği yerde اخبرتنا المراة الصالحة كريمة بنت احمد المروزية ifadesini kullanarak hadisi aldığı râvîlerden birinin Kerîme binti Ahmed (ö. ?) olduğunu beyan etmiştir.[62] Başka bir rivayette Şanzevâr şehrinde senedin başında منصور بن محمد بن اسحق البيهقية بقراءتي عليها اخبرتنا فاطمة بنت ابي نصر ifadelerini kullanarak bu hadisi bir hanımdan ve tahammül yollarından kıraat usûlü ile aldığını belirtmektedir.[63] Benzer rivayetlerdeki hanım râvîlere bakıldığında, İbn Asâkir'in yaşadığı hicri VI. yüzyıl itibarı ile İslâm coğrafyasının farklı bölgelerinde hadis ile uğraşan, hadis nakleden, onu ezberlemeye çalışan hanım râvîlerin bulunduğunu, erkek râvîlerin onlardan hadis aldığını, dolayısıyla kim hadis ilmine sahip ise ondan istifade etme anlayışının genel anlamda hâkim olduğunu söyleyebiliriz.

c. Rivayet Bilgisi

İbn Asâkir, bir rivayeti zikrettiği yerde o rivayeti farklı tariklerden desteklemeyi, başka bir ifade ile mutabaât nevinden hadisleri zikretmeyi de ihmal etmemiş ve rivayetler arasında küçük lafız farklılıklarını da belirtmiştir. Örneğin "*Ameller niyetlere göredir…*" hadisindeki niyet kelimesinin cem'i ile zikredilen bir rivayeti aktardıktan hemen sonra, niyet kelimesinin müfret olarak zikredildiği başka bir hadis daha zikretmiştir.[64] Ancak İbn Asakir, bu ilave rivayetleri "kırk" sayısınadâhil etmemiştir. Buhârî ve Müslim'i referans gösteren ifadelerin yanı sıra, seleflerinin hadis ile ilgili bazı yorum ve söylemlerine de yer vermiştir. Mesela, "*Ameller niyetlere göredir…*" hadisi ile ilgili İmam Şâfiî'nin "Ameller niyetlere göredir hadisi, ilmin üçte birini kapsamaktadır." dediğini nakletmektedir.[65] "*Zulmü kendi zatıma haram kıldım…*" kudsî hadisin zikrettiği başka bir yerde Ahmed b. Hanbel'in "Şam ehli için Ebu Zerr'in bu hadisinden daha şerefli bir

---

61 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 85.

62 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 47.

63 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s.104.

64 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 48.

65 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 50.

hadis yoktur." dediğini nakletmektedir.[66] Bununla birlikte hadislerle ilgili müellifin açıklama sadedindeki yorumları yok denecek kadar azdır. Binâenaleyh eserde dirâyet, şerh ve yorum merkezli bir yöntemden çok, rivayet nakletme merkezli bir usûl takip edildiğini ifade edebiliriz.

Eserde dikkat çeken hususlardan biri de referans gösterilen rivayetlerdir. İbn Asâkir, sıhhat durumu hadisçiler arasında tartışma konusu olan bazı rivayetlere atıfta bulunmuştur. Mesela eserin girişinde "*Rahmete mazhar olmuş ümmetine ilmi Çin'de de olsa talep etmeyi emreden Hz. Peygamber'e salat olsun…*"[67] demek suretiyle "İlim Çin'de de olsa alınız." rivayetine atıfta bulunmuştur. Bu rivayetin, zayıf olduğunu, hatta İbnu'l-Cevzî'nin naklettiğine göre kimi muhaddislerce aslı olmayan bâtıl bir söz olarak değerlendirildiğini hatırlatmamız gerekmektedir.[68]

İbn Asâkir'in eserine aldığı hadislerin çoğunluğu merfu hadisler olmakla birlikte, hadis usûlünde kudsî hadis tanımına uyan bazı hadisler de yer almaktadır. Eserinin bir yerinde Ebu Zerr'in Hz. Peygamber'den, onun da Hz. Cebrail'den naklettiğine göre "Allah şöyle buyurmuştur." demekte ve şu kudsî hadisi zikretmektedir: "*Ben zulmü kendi zatıma haram kıldım ve aranızda da bunu haram kıldım, öyleyse birbirinize zulmetmeyin…*"[69]

Müellif, yeri geldikçe rivayetlerin sıhhati ile ilgili görüşlerini beyan etmiştir. Eserinde ele aldığı birçok hadis için "sahîhtir" nitelemesinde bulunan İbn Asâkir, bazı hadisler içinse "Bu ğarîb bir hadistir." kaydını koymuştur.[70] Aynı şekilde "*Kişi, şu dört şeyden sorguya çekilmedikçe kıyamet gününde bulunduğu yerden ayrılmayacaktır: Ömrünü nerede tükettiğinden, gençliğini nerede harcadığından, malını nereden kazanıp nereye harcadığından ve ilmi ile amel edip etmediğinden.*"[71] hadisini aktardığı yerde şunları söylemektedir: "Bu hadis, Abdurrahman b. Useyle'den rivayet edilen ğarîb bir hadistir…"[72] Yine "*Nimetlerinden yararlandığınız Allah'ı seviniz. Allah'ı sevdiğiniz için beni de*

---

66 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 62.

67 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 34.

68 İbnu'l-Cevzî, *el-Mevdûat*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2003/154; es-Sehâvî, *el-Makâsidu'l-Hasene*, thk. Muhammed Osman, Daru'l-Kitabi'l-Arabi, s. 73.

69 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 61.

70 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 64. (Hadisin ğarîb olmasının onun sıhhati ile ilgili değil, nakleden râvî sayısı ile ilgili olduğunu belirtmek isteriz.)

71 Tirmizi, Sıfatü'l-Kiyâme, 1 (IV, 216).

72 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 73.

seviniz. Beni sevdiğiniz gibi Ehl-i Beyti'mi de seviniz."[73] rivayeti için "Bu hasen bir hadistir." demiştir.[74] Aşere-i mübeşşere ile ilgili rivayet için "Bu ğarîb bir hadistir.",[75] münafıkların hasletlerinin anlatıldığı rivayet için "Bu hadis, sıhhati üzerinde ittifak edilen bir hadistir."[76] ifadelerini kullanmıştır. Müellif, rivayetlerin geçtiği kaynağı zikretmekte ve rivayetler arasındaki ziyade ve noksanlıklara da yer yer işaret etmektedir. Örneğin naklettiği bir rivayet için "Bu kısım sadece Nesâî tarafından aktarılmıştır." kaydını koymaktadır.[77]

Hadislerin sıhhatine dair ifadeler çoğunlukla "sahih, hasen" şeklinde verilmiştir. Eserde râvî sayısı dikkate alınarak kullanılan hadis usûlü terimi ise ekseriyetle "ğarîb" ifadesi olmuştur. Eserdeki rivayetlerin çoğunluğunun sahîh veya hasen olduğunu belirtebiliriz. Ancak müellif, her ne kadar âli isnada sahip hadisleri almaya gayret ettiğini ifade etmişse de –ki her âli isnat da sahih olmayabilir- kanaatimizce hadis usûlünde zayıf hadis tanımına uyan rivayetlere de yer vermiştir. Bunlardan biri, Horasan bölgesinde bulunan ve 16. belde olarak zikredilen Ezcâh'tan aldığı rivayettir ki metni şöyledir: "*İlmin fazileti, ibadetin faziletinden üstündür ve dininizin en hayırlısı vera'dır.*"[78] İbn Asâkir, bu rivayetin ğarîb olduğunu ve sahabelerden Sevbân tarafından rivayet edildiğini bildirmiştir. Aynı rivayeti farklı bir isnatla Beyhakî, (ö.458/1066) Katade vasıtasıyla Mutarrif'ten aktarmakta;[79] el-Heysemî de (ö.807/1404) farklı bir isnatla Huzeyfe b. el-Yemân'dan rivayet etmektedir.[80] Ancak rivayeti incelediğimizde bunun daha çok zayıf ve halk nezdinde şöhret bulmuş haberleri derleyen eserlerde "…dininizin en hayırlısı vera'dır." kısmı olmaksızın yer aldığını görmekteyiz.[81] İbnü'l-Cevzî (ö.597/1200), rivayetin farklı tariklerini zikrettikten sonra rîvîlerini incelemiş, bu tariklerdeki râvîlerin önemli bir kısmının sika olmadığını ve bu

---

73 Ebû Abdillah el-Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek ala's-Sahîhayn*, Daru'l-Marife, Beyrut, tsz., III, 150.

74 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 75.

75 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 107, 137, 145.

76 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 147, 156, 159.

77 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 127.

78 İbn Asakir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 94.

79 Ebû Bekir el-Beyhakî, *Şu'abu'l-Îmân*, thk. Abdulali Abdülhamid, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 2003, III, 227.

80 Nûruddin Ali b. Ebû Bekir el-Heysemî, *Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, thk. Abdullah Muhammed ed-Derviş, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1994, I, 325.

81 es-Sehâvî, *el-Makâsidu'l-Hasene*, s. 306 (Sehâvî burada söz konusu rivayeti zikretmiş fakat herhangi bir açıklamada bulunmamıştır.); el-Aclûnî, *Keşfu'l-Hafâ*, II, 79.

rivayetin bizzat Mutarrif'in sözü olduğunu söylemenin daha doğru olacağını belirtmiştir.[82]

Görüldüğü gibi İbn Asâkir, eserinde yer verdiği rivayetlerin hem sıhhat durumunu hem râvîlerin kimlik bilgilerini hem de rivayetin ait olduğu yer ve zamanı belirtmiştir. Ancak eserde râvîlerin cerh-tadil açısından değerlendirilmesine ilişkin neredeyse hiç bilgi bulunmamaktadır. Bu da sadece hadisleri derlemekle yetinmeyip râvîlerin isim, künye ve menşeleri hakkında bilgi sunan söz konusu bu kitapta gözlemlediğimiz bir eksikliktir. Öte yandan bunun halka yönelik bir kitap olduğu dolayısıyla, eserin teknik bilgilerle doldurulmasının okuyucuyu sıkabileceği endişesinin gözetildiğini göz önüne alırsak İbn Asâkir'i bu konuda mazur görmek de mümkündür.

Daha önce ifade edildiği gibi kırk hadis derleyen âlimler, temelde muhteva ile ilgili iki yol takip etmişlerdir: Bunlardan biri, sadece bir konuyu içeren rivayetleri derlemek; diğeri de farklı konulardan seçilmiş hadisleri bir araya getirmektir. İbn Asâkir, her iki yöntemle de eser yazmış bir âlimdir. Eserin muhtevasına bakıldığında muayyen bir konu ile alakalı rivayetlerin alınmadığı, birçok konudan seçilmiş hadislerin yer aldığı görülmektedir. Onun bu eseri hem muhtelif diyarları dolaşması ve farklı rivayetleri bir araya getirmesi hem de aldığı her bir hadisle okuyucuya kısa da olsa mesaj verme gayesine binâen bu tertip üzere derlenmiş olmalıdır.

4. Eserdeki Rivayet Coğrafyası

İlim/hadis elde etmek için bir beldeden diğer beldelere yapılan yolculuklar hadis geleneğinde genel anlamda "rıhle" olarak isimlendirilmiştir. Rıhle, hadisin semâ' ve kıraât yoluyla ahzedilmesi, âli olan hadislerin alınması, farklı hadis hocalarından istifade edilmesi, muhtelif beldelerde marûf hadislerin alınması, yanlarında bulunmayan hadisleri alma merakı vb. sebeplerden dolayı yapılmış, böylelikle hem muhaddisler arasında bir iletişim ağı kurulmuş hem de karşılıklı bir müzakere atmosferi oluşmuştur.[83]

---

[82] İbnu'l-Cevzî, *el-İlelü'l-Mütenâhiye fi'l-Ehâdîsi'l-Vâhiye*, I, 77.

[83] "Rıhle" konusu ile ilgili Hatîb el-Bağdadî (ö.463/1071) müstakil bir eser kaleme almış, burada ayet ve hadisler ışığında büyük gayretlerle hadis almak için yapılan yolculukların ehemmiyetini konu almıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Hatîb el-Bağdadî, *er-Rıhle fî Talebi'l-Hadîs*, thk. Nûruddin Itr, Silsiletü Revai'i Turasine'l-İslami, Dımaşk, 1975, s. 71-92.

Rivayetin alındığı şehirlerin farklı isimleri veya özellikleriyle ilgili bazı bilgilere de eserde yer verilmiştir. Mesela Mekke için el-Beledu'l-Emîn;[84] Medîne için Medînetu'r-Rasûl, Tâbe ve Yesrib;[85] Minâ için içinde geniş avlulu evlerin ve Mescidu'l-Hîf'in bulunduğu şehir;[86] Dımaşk için Şam bölgesinin merkezi olan mukaddes yerlerden biri;[87]Kûfe için Irak'ta bulunan ve Hz. Ömer Dönemi'nde imar edilen şehir;[88]Bağdat için Medînetu's-Selâm, Kubbetu'l-İslâm ve Dâru'l-İmâm;[89] Neysabur için "Nişavurted, Erberşehr ve Horasan'ın büyük şehirlerinden biri"[90] gibi tanımlamalar yapılarak beldenin kimliği ortaya konulmuştur. İbn Asakir'in tarihçi kimliğini ve onun "*Tarîhu Dımaşk*" isimli kaynak niteliğindeki eserin müellifi olduğunu da hatırladığımızda onun şehir, belde ve köylere olan bu vukufiyeti gayet tabii bir durumdur.

Eserde dikkat çeken hususlardan biri de rivayetlerin zamanlarına ilişkin verilen bilgilerdir. Eserdeki bütün rivayetler, önce şehir ismi ve o şehir ile ilgili kısa bir tanıtım cümlesinden sonra zikredilmiş ve neredeyse bütün rivayetlerin alındığı yer ve zaman tam olarak belirtilmiştir. Mekânın bildirilmiş olması rivayetin yaygınlık coğrafyasını, zamanın bildirilmiş olması da özellikle senedin mebdeinde bir inkita hâlinin olmadığını, bir başka deyişleİbn Asâkir'in rivâyeti aktaran râvîden doğrudan aldığını göstermektedir. Mevzu ile ilgili birkaç örnek vermek yararlı olacaktır:

Medîne'de aldığı hadis için "Mescid-i Nebevî'de cuma gecesi minber ile Hz. Peygamber'in (s.a.v.) kabri arasındaki bir yerde 8 Muharrem 522'de…"[91]

Mina'da aldığı hadis için "521 senesi eyyâm-ı teşrîkin ikinci günü…"[92]

Dımaşk'ta aldığı hadis için "507 senesinde…"[93]

Kûfe'de aldığı hadis için "Kûfe'deki es-Sebi' mahallesindeki Ebû İshâk es-Sebîi mescidinde 521 senesinin Zilkade ayında…"[94]

---

84 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 47.
85 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 52.
86 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 57.
87 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 60.
88 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 63.
89 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 66.
90 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 76.
91 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 52.
92 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 57.
93 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 60.

Bağdat'ta aldığı hadis için "Babu Horasan'da 520 senesinde…"[95]

İbn Asâkir'in dolaştığı şehirler incelendiğinde ilim yolculuğu yaptığı bazı yerlerin isimlerinin bugün de tedavülde olan isimler olduğu görülecektir. Eserde hadislerin zikredildiği beldelerden hareketle İbn Asâkir'in başta Hicaz bölgesi olmak üzere İran, Irak, Suriye ve Türkiye'de bulunan yerleri dolaştığı görülmektedir. Eserde "kırk" sayısı esas alınarak aktarılan rivayetleri konu, hoca, sahabe râvîsi ve belde itibarı ile şöyle tasnif etmek mümkündür:

H.N	RİVAYETİN KONUSU	İBN ASÂKİR'İN HOCASI	SAHABE RÂVÎSİ	BELDE
1	Amellerin niyetlere göre olması	Abdullah b. Muhammed b. İsmail	Ömer b. el-Hattâb	Mekke
2	Günahların bağışlanması	Abdulhallâk b. Abdilvâsi'	Ebû Bekir	Medîne
3	İhramlının nişan ve nikâh yapamaması	Mekkî b. Ebî Tâlib	Osman b. Affân	Minâ
4	Allah'ın kullarına ikramı	Ali b. İbrahim	Ebû Zer el-Ğifârî	Dımaşk
5	İstiğfar talebinde bulunan kişinin affedileceği	Ömer b. İbrahim b. Muhammed	Ali b. Ebî Tâlib	Kûfe
6	Cennetle müjdelenen bazı sahabeler	Ali b. Abdilvâhid	Câbir b. Abdillah	Bağdat
7	Borçluya mühlet verilmesi	Abdulvâhid b. Muhammed	Huzeyfe	Şehristân
8	Kıyamette sorulacak dört soru	el-Hüseyn b. Abdilmelik	Muâz b. Cebel	Esbahân
9	Allah için muhabbet etmek	Yûsuf b. Eyyûb	Abdullah b. Abbâs	Merv
10	Hac esnasında Hz. Peygamber	Muhammed b. el-Fadl	Küdâme b. Abdillah	Neysâbûr

94 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 63.

95 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 66.

11	Anne baba hakkı	Temîm b. Ebî Saîd	Muâviye b. Haydah	Herât
12	Görme engelliye Hz. Peygamber'in öğrettiği dua	el-Hüseyn b. Ali	Osman b. Hüneyf	Bûşenc
13	İman edenin takınacağı tavır	Es'ad b. el-Müveffik	Ebû Şüreyh el-Hüzâî	Bûn
14	Dünya malının cazibesine aldanmama	Ömer b. Muhammed	Havle Binti Kays	Buğâ
15	Israr edilen her bir günahta Allah'a iltica etme	Muhammed b. Mahmûd	Ebû Hureyre	Serahs
16	İlim, ibadetten hayırlıdır.	Abdulmelik b. Abdillah	Sevbân	Ezcâh
17	Kisra ve Kayser'in helak olması	Züheyr b. Ali	Câbir b. Semüre	Meyhene
18	Öğle vakti kılınan sünnet namazlar	Muhammed b. Ahmed	Ümmü Habîbe	Tâburân
19	Ahiret ve ahvalini tefekkür etme	Nâsir b. Sehl	Ümmü'd-Derdâ	Nûkân
20	Rahmet Peygamberi'nin çocuklara karşı şefkati	Fâtime Binti Ebî Nasr	Ebû Katâde	Şanzevâr
21	Aşere-i mübeşşere sahabeler	el-Hüseyn b. Ahmed	Abdurrahman b. Avf	Husrucerd
22	Fitnelerin zuhuru	Ebu'l-Hüseyn Muhammed	Kürz b. Alkame	Bistâm
23	Her gün yüz "Sübhanallah" çekmenin fazileti	Abdulkerîm b. Muhammed	Sa'd b. Ebî Vakkâs	Dâmeğân
24	İmanın tadını alan kişi	el-Hüseyn b. Muhammed	el-Abbâs b. Abdilmuttalib	Simnân
25	Hz. Peygamber'in terekesi	Abdurrahman b. Ebi'l-Kâsim	Amr b. el-Hâris	Reyy

26	Sünnete ittiba' etmenin gerekliliği	Hamd b. Mekkî	el-İrbâd b. Sâriye	Zencân
27	Hz. Ebû Bekir'e itaat	Ata b. Nebhân	Aişe	Ebher
28	Teşehhüt duası	Ebu'l-Fadl Muhammed ve Ebû'l-Kâsim Mahmûd	Abdullah b. Mesud	Tibrîz
29	Evladın anne babaya karşı sorumluluğu	Nimetullah b. Muhammed	Ebû Useyd Mâlik b. Rabia	Merend
30	Yatsı namazının geciktirilmesi ve misvağın fazileti	Saâdet b. İbrâhîm	Zeyd b. Hâlid el-Cühenî	Huveyy
31	Hz. Peygamber huzurunda şiir okunması	Ahmed b. İsmail	Ebû Cervel Züheyr b. Sured	Cirbâzekân
32	Namaz kılmanın nehyedildiği vakitler	Ahmed b. Sa'd	Ukbe b. Âmir el-Cühenî	Hemezân
33	Hz. Peygamber'in Beni Haşim'den olması	Ali b. Muhammed	Vâsile b. el-Aska'	Müşkân
34	Sâdık rüya	Ahmed b. Yahyâ	Ubâde b. es-Sâmit	Rüzerrâvür
35	Münafığın özellikleri	Abdulmelik b. Sa'd	Abdullah b. Amr	Esedabâz
36	İlim talebesine meleklerin kanatlarını germesi	Yûsuf b. Bikrân	Zir b. Hübeyş	Hülvân
37	Hz. Ömer'in biri tarafından tashîh edilmesi	Mahmûd b. Ebî Şücâ'	Suheyb er-Rûmî	Ercîş
38	Seferde mestler üzerine mesh etme	Halîfe b. Mahfûz	el-Müğîre b. Şu'be	Enbâr
39	Salih olan ve salih olmayan ameller	el-Hasan b. Ebî Mansûr	Ebû Eyyûb el-Ensârî	Rahebetu Mâlik b. Tavk
40	Namazı bitirdikten sonra okunacak dua	Ahmed b. Abdilazîz	Ebû Saîd el-Hudrî	Rakka

Müellif, kırk hadisi ve bu hadisleri aldığı beldeleri zikrettikten sonra birçok şehri daha ziyaret ettiğini, Ba'lebek, Tedmür, Bitlis, Mardin, Burcan, Kırmisin gibi şehirlerde rivayetlerin nâzil olmasından veya üzerinde ittifak edilmemesinden dolayı onları almadığını belirtmiştir.[96] İbn Asâkir, eserini şu dua ile bitirmiştir: "Ya Rabbî, yolculuğumu ilim yolculuğu (rıhle) olarak kabul eyle. Sana ve Rasûlü'ne yakınlaşmaya vesile kıl… Hamd Allah'a, salat ve selam onun Rasûlü'ne olsun."[97]

D. Sonuç

Muhaddisler, farklı bölgelerden hadisleri almak, kaydetmek ve bunları halka ulaştırmak için büyük gayret sarf etmişlerdir. Eserini incelediğimiz hadis âlimi İbn Asâkir farklı şehir, belde ve kasabaları dolaşarak kırk hadis içeren *el-Erbaûne'l-Büldâniyye* isimli eserini telif etmiştir. Eserde rivayetlerin hadis tahammül yollarından hangisi ile alındığı, rivayetin yeri ve zamanı ile ilgili bilgiler açık bir şekilde belirtilmiştir.

Çalışmada ulaşılan sonuçları maddeler hâlinde şöyle sıralamak mümkündür:

1- "*Kim ümmetim için kırk hadis muhafaza ederse/korursa…*" formuyla aktarılan ve kırk hadis edebiyatının oluşumuna mesnet teşkil eden rivayetler, hadis usûlü açısından oldukça zayıf rivayetlerdir.

2- İlhamını bazı zayıf rivayetlerden alsa da hadis geleneğinde hem bir yazım ve şerh hem de hadislerin halka ulaşmasında bir telif çeşidi olarak derlenen kırk hadis türü eserlerin faydası yadsınamaz.

3- İbn Asâkir, hadis usûlüne ilişkin bazı bilgiler (sahîh, zayıf, râvînin kimliği, yer ve zaman bilgisi) vermesine rağmen, hadis metinlerinin yorumu bağlamında neredeyse hiçbir açıklamada bulunmamıştır.

4- İsnadı oluşturan râvîlerle ilgili isim, nisbe, künye ve lakap bilgisi yeri geldikçe verilmiş, söz konusu râvîlerin cerh ve ta'dîl durumlarıyla ilgili çok az bilgi yer almıştır.

5- İbn Asâkir'in *el-Erbaûne'l-Büldâniyye* isimli eserindeki rivayetlerin çoğunluğu sahîh ve hasen olsa da içerisinde zayıf olan rivayetler de mevcuttur.

---

96 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 162.

97 İbn Asâkir, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, s. 162.

6- Eser, rivayetlerin hangi coğrafyalarda yaygınlık kazandığını tespite imkân vermesi bakımından önemli bilgiler sunmaktadır.

7- Hadis almak, kaydetmek ve nakletmek gayesiyle farklı şehir, kasaba ve beldeleri dolaşarak icra edilen bu faaliyet, rıhleye (hadis/ilim yolculuğu) güzel bir örnek teşkil etmektedir.

Kaynakça

el-Aclûnî, İsmail b. Muhammed, *Keşfu'l-Hafâ ve Müzîlu'l-İlbâs*, thk. Muhammed Abdulaziz el-Halidî, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2001.

Ahatlı, Erdinç, "Cumhuriyet Dönemi Hadis Şerhçiliği Bibliyografyası", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, 2013, cilt: 11, sayı:21, s. 201-270.

Aydın, Nevzat, "Hadislerin İlk Dönem Tasnîf Süreci Üzerine Bir Değerlendirme", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2011, sayı:31, s. 199-230.

Aydınlı, Abdullah, *Hadis Istılahları Sözlüğü*, İfav Yay., İstanbul, 2013.

Aydınlı, Abdullah, "Büldâniyye", *DİA*, VI, 487-488.

el-Beyhakî, Ebû Bekir, *Şu'abu'l-Îmân*, thk. Abdulali Abdülhamid, Mektebetü'r-Rüşd, Riyad, 2003.

Buhârî, Ebû Abdillah Muhammed b. İsmâîl, *Sahîhu'l-Buhârî*, Çağrı Yay., İstanbul,1992. (Matbaay-ı Amire, İstanbul, 1315 baskısından tıpkıbasım).

Hatîb el-Bağdâdî, Ebû Bekir Ahmed b. Ali b. Sâbit, *er-Rıhle Fî Talebi'l-Hadîs*, thk. Nûruddin Itr, Silsiletü Revai'i Turasine'l-İslâmi, Dımaşk, 1975.

el-Heysemî, Nûruddîn Ali b. Ebubekir, *Mecmeu'z-Zevâid ve Menbeu'l-Fevâid*, thk. Abdullah Muhammed ed-Derviş, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1994.

el-Hindî, Alauddîn Ali el-Müttaki b. Hisamuddin, *Kenzu'l-Ummâl Fî Süneni'l-Akvâli ve'l-Ef'âl*, thk. Bekri Hayyânî- Safve es-Sakâ, Müessesetu'r-Risale, Beyrut, 1985.

İbn Asâkir, Ebu'l-Kasım Ali b. el-Hasan, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, thk. Muhammed el-Harîrî, el-Mektebu'l-İslâmî, Beyrut, 1993.

İbn Asâkir, Ebu'l-Kasım Ali b. el-Hasan, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, thk. Mustafa Âşûr, Mektebetu'l-Kur'an, Kahire, tsz.

İbn Asâkir, Ebu'l-Kasım Ali b. el-Hasan, *el-Erbaûne'l-Büldâniyye*, thk. Muhammed Mutî' el-Hâfiz, Dâru'l-Fikr, Beyrut, 1992.

İbn Asâkir, Ebu'l-Kasım Ali b. el-Hasan, *Mu'cemu'ş-Şuyûh*, thk. Vefa Takiyuddîn, Daru'l-Beşair, Dımaşk, 2000.

İbn Asâkir, Ebu'l-Kasım Ali b. el-Hasan, *Tebyînu Kezibi'l-Müfterî*, thk. Muhammed Zâhid el-Kevserî, Daru'l-Fikr, Dımaşk, 1399.

İbn Dakîku'l-Îd, Takiyuddin Muhammed b. Ali, *Şerhu'l-Erbaîne Hadîsen en-Nevevîyye Fi'l-Ehâdîsi's-Sahîhati'n-Nebeviyye*, Mektebetu't-Turasi'l-İslâmî, Mısır, tsz.

İbnu'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali, *el-Mevdûat*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiyye, Beyrut, 2003/154.

İbnu'l-Cevzî, Ebu'l-Ferec Abdurrahman b. Ali, *el-'İlelü'l-Mütenâhiye fi'l-Ehâdisi'l-Vâhiye*, Daru'l-Kütübi'l-İlmiye, Beyrut, 1983.

İbn Mâce, Ebû Abdillah Muhammed b. Yezîd, *Sünen*, Çağrı Yay, İstanbul 1992. (M. Fuad Abdulbaki'nin 1954 tahkikli baskısından tıpkıbasım).

İbnu's-Salâh, Osman b. Abdirrahman, *Ulûmu'l-Hadîs*, thk. Nûruddin Itr, Daru'l-Fikr, Beyrut, 1998.

Kâtip Çelebî, (Hâcî Halîfe), *Keşfu'z-Zunûn 'an Esâmi'l-Kutübi, ve'l-Funûn*, Daru İhyai't-Turasi'l-Arabi, Beyrut, 1941.

Koçyiğit, Talat, *Hadis Usûlü*, TDV Yay., Ankara, 1998.

Küçükaşçı, Musatafa S. ve Cengiz Tomar, "İbn Asâkir", *DİA*, XIX, 321-324.

en-Nîsâbûrî, Ebû Abdillah el-Hâkim, *el-Müstedrek Ala's-Sahîhayn*, Daru'l-Marife, Beyrut, tsz.

es-Sehâvî, Muhammed b. Abdurrahman, *el-Makâsidu'l-Hasene*, thk. Muhammed Osman, Daru'l-Kitabi'l-Arabi, Beyrut, 2008.

es-Sehâvî, Muhammed b. Abdurrahman, *el-Büldâniyyât*, thk. Hüsam b. Muhammed el-Kattan, Daru'l-Ata, Riyad, 2001.

Tirmizî, Ebu İsa Muhammed b. İsa, *Sünen*, Çağrı Yay., İstanbul, 1992. (A. Muhammaed Şakir, M. Fuad Abdulbaki ve İbrahim Atve Avd'ın tahkik ettikleri Mısır, 1937 baskısından tıpkıbasım).

Uludağ, Süleyman, "Abdâl", *DİA*, I, s. 59-61.

Ünal, İsmail Hakkı, "İslam Kültüründe Kırk Hadis Geleneği ve Şeyh Hâmid-i Velî'nin Hadîs-i Erbaîn Şerhi", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cild: XXXIX, 2009, s. 137-146.

Yavuz, Yusuf Şevki, "Erbaîn", *DİA*, XI, 271-272.

Yıldırım, Enbiya, "Hâmid-i Velî'nin Kırk Hadis Şerhi", *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt: VIII, sayı: 2, 2006, s. 137-166.

ez-Zehebî, Şemsüddin Muhammed b. Ahmed, *Siyeru A'lâmi'n-Nubelâ*, thk. Şuayb el-Arnavûd-Ebu Naim el-Arkasûsî, Müessesetu'r-Risale, Beyrut, 1985.